

acompanyat d'abundant derivació, comprenent en rodanès tota una cohort de derivats (*poutounado, poutounaire, -ounarié, -ounàs, -ounet* etc.); en particular, molt usats els verbs, paral·lels als catalans, *poutounejà* i també *potounà*, corresponent a l'*apetonar* de Verdaguier i *petonada* de Cerdanya (Ant. Cayrol, *La guatlla i la garba*, 81); més estès aquest que entre nosaltres, mot predilecte de Mathieu i del mateix Mistral: «coume uno garbo de raïoun! / Ah! leïssàs-me que li *poutoune* / --», *Nerto*, v. 101 (que ell mateix tradueix «les couvrir de baisers»). Que no en tinguem testimonis medievals, a penes ens crida l'atenció pel que ja hem vist en català, però no és cap innovació moderna, ni res d'inflat pels felibres, com ens ho mostra també el fet de trobar-li coses pràcticament iguals en els poetes dels segles anteriors, com el tolosà Goudoulié de c. 1610, on es tracta de galtes petoneres: «acò soun dos gautos sourretos, / *poutounetos* e vermelhetos».

En llengua d'oc hi ha tota mena de formes paral·leles, per les quals veiem que la terminació en *-ON* no li és gens essencial: diversos sufixos, o bé cap sufix, i amb accent a la *o* radical: *pot*. Hi ha *poutet* 'petó' en el gascò del Gers (Tournecoupe, c^o de Saint Clar, *Bouts d. Mount.*); hi ha *poutic* 'petó' i *pouticà* en bearnès (TdF), *poutycà* «dar besitos» a la rodalia de Baiona (Gavel, *Larreat*, 21); llgd. *pouterlo* «gros baiser» (TdF, s. v. *poutounàs*; «gros baiser de nourrice» TdF, s. v. *pouterlo*); i el simple *pot* té bastant d'extensió per Gascunya en el sentit de 'petó, besada': a part de bastantes localitats de l'ALF, el trobem en altres fonts fins al bell mig de les Landes (a Ygòs, prop de Braxenx, Millardet, *Atlas*, p. 5), i en el Bearn a diverses zones, especialment a les altes valls: † «bedouy lou gouyat abachà-s de cap la mamisè, coum embeyous de panà-u u *pot*» escriu un narrador de Bordères (B-Pyr.), *Armanac de Gascougnò*, 1935, 30. Unanimitat, doncs, de formes en *pot*-sense dissimular, en llengua d'oc, i formes amb ò tònica entre elles.

Testimoni més fort i unànime d'això mateix en basc. Aquí *pot* és el nom més normal i general del besar. Documentat des dels orígens literaris: Leizarraga en la clàssica traducció del Nou Testament, publicada primer el 1571, pràcticament la més antiga font escrita de l'idioma literari (fora de versos i frases soltes), i en un llenguatge consciencios i tradicional del País Basc francès, ja porta *pot egin* 'fer un petó' (*egin* és el verb per a 'fer' i verb auxiliar general), en St. Lluç xv, 20. Ho confirmen tots: Schuchardt, *Primitiae*, p. 26; ZRPb. xi, 491; Azkue; Manterola; detalls en Mitxelena, *Fon. Hist. Vca.*, 185. Com a substantiu independent és propi de tots tres dialectes basc-francesos i del navarrès d'Espanya; igualment la combinació *pot egin* «besar, embrasser», però d'Azkue es dedueix que també és de Guipúscoa i Biscaia: car, en la forma articulada *pota*, el localitza en aquests dialectes, amb la definició «el beso, el rendimiento, el ahitamiento».

Ara bé hi ha una variant on la *-t-* està substituïda per la palatal *-tx-*. Això constitueix un fet gramatical en basc, d'abast general i sistemàtic, que allí confe-

reix als mots un caràcter, comunament, diminutiu i, en general intensiu, o hipocorístic: acariciatiu, afectiu. En efecte amb aquest caràcter el nostre mot es presenta amb *-tx-* en parlars bascos; però cosa més notable és encara que també el trobem així —amb *po-* i amb *-tx-*— en la zona del nostre domini català, on més dens i acusat es deixa sentir un substrat basc: *potxó* per 'petó' és la forma usada a tot Ribagorça i tot Pallars, ja des de la Conca de Tremp, i *apotxonar* o *potxonar* per 'besar' (o sigui l'*apetonar* de Mossèn Cinto) és d'aquestes mateixes comarques; i segons *AlcM* i *Dag.* s'estendrien fins a Andorra, la Seu d'Urgell i fins Bellpuig; Joan Lluís Pallarès posa *potxonar* en boca dels pastors de la Vall d'Assua, tots dos són de la Vall d'Aneu² etc.; *potxó* a Bonansa i a Espés (Haensch, *Arch. Fil. Arag.* xi, 195ss., s. v.), *potxon* a Bisaurri (Rohlf, *Dicc. Pir. Arag.*).

En basc també tenim la variant en *-tx-* si bé allà pocs s'amoinen a registrar-la explícitament, pel mateix fet que l'alternança *-t-/tx-* hi té caràcter general, gramatical i sistemàtic. De tota manera, pel Supl. d'Azkue, veiem que el savi bascòleg anotà, com a addicions al seu dicc., formes amb *tx* en diversos llocs de Biscaia: *apatxoka* «dando besos» (el gerundi en *-ka* és normal amb tota mena de verbs) i *apatxo* «beso» a Otxandiano: ara bé, com sigui que el basc elimina normalment la *-n-* intervocàlica, i com que és una llengua amb accentuació oscil·lant, i amb freqüents casos de dissimilació vocàlica, aquest *apatxoka* equival pràcticament a l'*apotxonant* de Pallars-Ribag.; la forma d'*apatxo* bisc. proveïda d'article és naturalment *apatxoa*, i per tant tenint en compte la caiguda basca de la *-n-* entre vocals, *apatxoa* ve a ser l'equivalent del romànic *apotxon* + article basc.

En totes aquestes formes hi ha *tx* diminutiva, de manera que també es troba una variant igual però no palatalitzada: alt-navarrès *apatu* «besar, besar en la mano» (Suplement d'Azkue). De la provenença *-o* < *-on*, per altra banda, en tenim confirmació en altres fonts, si bé aquí tendint cap a d'altres matisos semàntics, de tota manera connexos, i que més enllà retrobarem: a la important i conservadora comarca biscaïna d'Arratia *potxon* consta com «apelativo infantil cariñoso» i *potxona* és l'òrgan femení, «verenda mulieris» (*Euskera* III, 49).

S'imposa, doncs, la conclusió que tenim un radical *POTT-* des de molt antic amb una àrea molt vasta, des de les fonts i les goles de l'Ebre fins al Massif Central i els pendissos alpins; però si la seva forma és bastant simple i ja ben establerta, pel costat semàntic resta encara més amplada per explorar, car no podem dubtar que en un territori bastant semblant, i més aviat més extens, una forma igual designa els llavis, i amb aquesta acc. consta ja des de molt abans.

Pot amb el significat de 'llavi' fou sempre una paraula més corrent en occità que en català, però ja consta en tots dos dominis lingüístics des dels Ss. XII i XIII: «Bons estribotz / non tirs pels *potz*» ja ho ensenyava el nostre trobador Guerau de Cabrera al joglar Cabra, a la fi del S. XII (Rayn. iv, 617; PSW vi, 489), i en